

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กรมศิลปากร ราชบัณฑิตยสถาน. ประวัติศาสตร์สมัยกรุงศรีอยุธยา พระนคร, โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๕.

กุหลาบ สายประดิษฐ์, จิตร ภูมิศักดิ์. ประวัติศาสตร์สตรีไทย พระนคร, สมชายการพิมพ์, ๒๕๑๕.

ขจร สุขพานิช. โพพ้าเข้าไท ใน นิตยสาร ศิลปากร ปีที่ ๑๕ เล่มที่ ๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๔. หน้า ๕๕-๕๗.

คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. ฉาโกฏิ พระนคร, สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, ๒๕๑๖.

..... การปกครองสมัยสุโขทัย ในหนังสือ ประวัติศาสตร์และการเมือง พระนคร, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๖.

..... เมืองไทยกับคึกฤทธิ์ พระนคร, สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, ๒๕๑๐.

..... สี่แผ่นดิน พระนคร, แพร่พิทยา, ๒๕๐๖.

คณะอาจารย์ผู้ทำการวิจัย คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ลักษณะบางประการของสถาบันสังคมไทยที่เป็นอุปสรรคต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย. ๒๕๑๔.

ฉ่ำ ทองคำวรรณ, มหา. กฎหมายลักษณะโจร ในวารสาร ศิลปากร ฉบับวันเกิดกรมศิลปากร วันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๑๕. หน้า ๕๕-๑๐๕.

เชวง เรียงสุวรรณ, สนิ่ กมลนาวิน. บทบาททางเศรษฐกิจของสตรีไทย (เอกสารโรเนียว) สถาบันวิจัยพัฒนาบริหารศาสตร์. พ.ศ. ๒๕๐๖.

คำทรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเทพฯ. ตำนานเสภา ใน เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน พระนคร-โรงพิมพ์ศิลปบรรณาการ, ๒๕๐๗.

..... ลักษณะการปกครองประเทศสยามแต่โบราณ ในหนังสือ ประวัติศาสตร์และการเมือง พระนคร, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๖.

..... ตำนานพระพุทธรูปเจดีย์. พระนคร, แพร่พิทยา, ๒๕๑๔.

..... ตำนานกฎหมาย. พระนคร, โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๔๐.

เดอะ ลาดูแบร์, มร. ราชอาณาจักรสยาม สันต์ ท. โกลมบุตร. แปล พระนคร, ก้าวหน้า.

๒๕๑๐.

ทวี เกตุวันดี. การต่อสู้ของสตรีเวียดนามเหนือ ในหนังสือ ๘ มีนาคม วันสตรีสากล พระนคร, เจริญวิทยการพิมพ์, ๒๕๑๓. หน้า ๑๖๔.

เทพ สุขรัตน์. การศึกษาศัมมัยอยุธยา ในหนังสือ รวมปรากฏงานอนสรณ์อยุธยา ๒๐๐ ปี เล่มที่ ๑ พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา. ๒๕๑๐.

เชียง เนติบัณฑิต, นาย. กฎหมายฉัวเมี่ยง พระนคร; โรงพิมพ์พานิชย์กุล, ๒๕๑๖.

แซร์แวงส, นีโคลาส. ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม สันต์ ท. โกลมบุตร แปล. พระนคร, ก้าวหน้า, ๒๕๐๖.

ชานินทร์ กรัยวิเชียร. สิทธิของสตรีตามกฎหมายไทย พระนคร, โรงพิมพ์สำนักนายกรัชมตรี, ๒๕๑๐.

ประเสริฐศุภมาศตรา, ชุน. แนวความเห็นโดยย่อเกี่ยวกับกฎหมายสมัยสุโขทัย ในหนังสือ อนสรณ์ พอชนรามคำแหงมหาราช พระนคร, โรงพิมพ์มิตรสยาม, ๒๕๑๓.

ประเสริฐ ไยมกกลิ่นฟุ้ง, ศาสตราจารย์. ครอบครัวในสังคมไทย (เอกสารโรเนียว) แผนกวิชา สังคม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปาเลกัวส์, สังฆราช. เล่าเรื่องเมืองไทย สันต์ ท. โกลมบุตร. แปล พระนคร, ก้าวหน้า, ๒๕๐๘.

ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๒๗ เรื่องไทยกับฝรั่งเศส พระนคร, โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร,

๒๕๓๓. และ ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๓๗ เรื่องจดหมายเหตุของคณะบาทหลวง

ฝรั่งเศสซึ่งเข้ามาตั้งรกรากกรุงศรีอยุธยาตอนแผ่นดินพระเจ้าเสือกับพระเจ้าท้ายสระ

บริหารเทศาภิบาลพระ. พงศาวดารกษัตริย์ไทย เล่ม ๕ พระนคร, ประจักษ์วิทยา, ๒๕๐๘.

พิจารณาปฤชามาตย์, พระยา. คำอธิบายลักษณะฉัวเมี่ยง พระนคร, โรงพิมพ์ศาลสมรรถนิตติ, ๒๕๖๑.

มหาคไทย, กระทรวง. กรมมหาคไทย. รายงานการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เล่ม ๒ ๒๕๑๐,

รายงานการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ๑๐ ก.พ. ๒๕๑๒.

ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๒ ตอนที่ ๒๗ วันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๑๘. และเล่มที่ ๕๑ ตอนที่ ๒๑ วันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๑๗.

วัชรีย์ รมยะนันท์. เรื่องขนช่างขนแผนแต่งในรัชกาลใด ใน วารสารอักษรศาสตร์ เล่มที่ ๕ ฉบับเดือนมกราคม ๒๕๑๐. หน้า ๖๕-๗๕.

ศิลปากร, กรม. ประชุมเสด็จจารึกภาคที่ ๑ กรุงศรีอยุธยา พระนคร, โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๕๐๐. สถาบันวิจัยและพัฒนาบริหารศาสตร์, สมาคมสตรีนักธุรกิจและวิชาชีพแห่งประเทศไทย. รายงานการวิจัย, โครงการการวิจัยเรื่องสถานภาพสตรีไทย, การวิเคราะห์สภาพ-บทบาท และทัศนคติของสตรีไทยที่ทำงานในเขตกรุงเทพมหานคร, ๒๕๑๖.

สินี กมลนาวัน. การเปลี่ยนแปลงฐานะและบทบาทในสังคมของสตรีไทย เอกสารทางวิชาการ ของสภาวิจัยแห่งชาติและสถาบันวิจัยและพัฒนาบริหารศาสตร์ (อัครสำเนาะ)

เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. ศีกษาจารึกพอชนรามคำแหง ในหนังสือ อนุสรณ์พอชนรามคำแหง มหาราช พระนคร, โรงพิมพ์มิตรสยาม, ๒๕๑๓.

—————. ปรากฏดาเรื่องกฎหมายสมัยกรุงศรีอยุธยา พระนคร, คณะกรรมการการดำเนินงานอนุสรณ์อยุธยา, ๒๕๑๐.

—————. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยครอบครัววรรค พระนคร, สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๐๘.

—————. ประชุมปรากฏดาและคำอธิบายของ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช พ.ศ. ๒๔๘๘-๒๕๐๘ พระนคร, รวมสาส์น, ๒๕๐๘.

เสริญร โภกเศศ. (นามแฝง). ชีวิตชาวนาไทยสมัยก่อน พระนครศรีอยุธยา, ราชบัณฑิตสถาน, พระนคร, ๒๕๑๐.

—————. เล่าเรื่องในไตรภูมิพระร่วง. พระนคร, คลังวิทยา, ๒๕๐๕.

สังข์ พัดโนทัย. ฐานะของสตรีไทยแต่โบราณถึงปัจจุบัน. พระนคร, ศูนย์การพิมพ์, ๒๕๑๓.

สุเทพ สุนทรเกตุ. สังคมวิทยาหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พระนคร, แผนกวิชาสังคม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๑.

อนุภาณราชชน, พระยา. ประเพณีสุโขทัย ในหนังสือ อนุสรณ์พอชนรามคำแหงมหาราช พระนคร, โรงพิมพ์มิตรสยาม, ๒๕๑๓.

หนังสือพิมพ์และวารสาร

ประชาชาติ ฉบับที่ ๘๐ ปีที่ ๒ วันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๑๘. หน้า ๔๔-๕๕.

ประชาชาติรายวัน วันอังคารที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๑๘. หน้า ๕.

เคลิไทม์ วันอังคารที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๑๘. หน้า ๕.

บางกอกเว็ลด์ วันศุกร์ที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๑๘. หน้า ๖.

..... วันอังคารที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๕๑๘. หน้า ๑๕.

..... วันจันทร์ที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๑๘. หน้า ๓.

..... วันอังคารที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๑๘. หน้า ๗.

บางกอกโพสต์. วันจันทร์ที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๑๘. หน้า ๔.

..... วันพฤหัสบดีที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๑๘. หน้า ๑.

..... วันศุกร์ที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๑๘. หน้า ๓.

ข่าวกรุง ปีที่ ๕๔ ฉบับวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๑๘. หน้า ๗.

ไทยรัฐ วันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๑๘. หน้า ๓.

..... วันที่ ๑๘ มิถุนายน ๒๕๑๘. หน้า ๓.

หญิง ฉบับที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๑๘. หน้า ๕๕-๕๘.

สมาคมไทย-อเมริกัน ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓/๒๕๑๘. หน้า ๑๑.

สกุลไทย ปีที่ ๒๖ ฉบับที่ ๑๑๐๘. วันอังคารที่ ๑๓ มกราคม ๒๕๑๘. หน้า ๗๕.

จุดสารโครงการตำรา สังคมศาสตร์และมานุษยศาสตร์ ฉบับที่ ๓ มกราคม-มีนาคม ๒๕๑๘.

หน้า ๕๘.

ประชาธิปไตย ฉบับที่ ๑๗ ปีที่ ๔๔ วันเสาร์ที่ ๒๗ มีนาคม ๒๕๑๘. หน้า ๖.

..... ฉบับ ๕๗ ปีที่ ๔๔ วันอังคารที่ ๖ เมษายน ๒๕๑๘. หน้า ๑.

สยามรัฐ ฉบับที่ ๑๗ เมษายน ๒๕๑๘. หน้า ๑.

บางกอกเคลิไทม์ ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๕๖๗ วันเสาร์ที่ ๓ พฤษภาคม ๒๕๑๘. หน้า ๕.

ภาษาไทยอังกฤษ

Arundhara, A. Status Of Women In South Asia. London; Oxford University Press., 1953.

Benedict, Ruth. Continuities And Discontinuities In Culture Conditioning. New York; The New American Library Of World Literature., 1938.

Blanchard, Wendell. Thailand; It People It Society It Culture. New Haven, HRAF Press., 1958.

"Commission On The Status Of Women". Legal Status Of Married Women November 3, 1950.

Daver, Maurice. The Political Role Of Women Paris; Unesco., 1955.

De Young, John. Village Life In Modern Thailand. Berkley, University California Press., 1955.

"Economic Commission For Asia And The Far East" The Asian Population Conference 1965. 1965.

Goldstein, Sidney. Urbanization In Thailand 1947-1967. Bangkok, Institute Of Population Studies Chulalongkorn University. Research Report No.3. 1972.

Gist, Noel P. Urban Sociology. New York, Crowell., 1965.

Backer, Helen Mayer. "Women As A Minority Group" Social Forces. Vol.30, October, 1951,

- Kerkel, William E. The Family In Perspective 2nd ed. U.S.A. Meredith Publishing Company., 1966.
- Lewin, Kurt. Resolving Social Conflicts; Selected Papers On Group Dynamics. New York ., Harper., 1948.
- Loomis, Charles P. Rural Sociology; The stratory Of Chang L.J, Englewood Cliffs Printece-Hall., 1957.
- Nelson, Charles P. Rural Sociology New York, Amercian Book., 1955.
- O'Brien, Robert W. Reading In Gernal Sociology. 3 rd. U.S.A. Houghton Mifflin Company. 1964.
- Patai, Raphael. Women In The Modern World. New York, Free Press., 1967.
- Pedersen, Lise Bishoj. Aspect Of Womens' Life In Rural Thailand. Unpublished Research. 1964-1967.
- Quinn, Jame A. Urban Sociology. New York, American Book. 1965.
- Prachaubnoph, Visi . And Other. The Rural And Urban Population Of Thailand; A Comparative Profile. Institute Of Population Studies Chulalongkorn University. Research Report No.8.
- SciHoo, Pataya and Research And Evaluation Division., Department Of Community Development. A Report on Leadership In The Southern Provinces. Bangkok Department Of Community Development., 1965.
- Seronds, P.M. "Changes In Sex Differences In Problems And Interests Of Adolescents With Increasing Age." Journal Of Genetic Psy-

ology: Vol 50..1973.

Clarr, Lauriston. Siamese Rice Village: A Preliminary Study Of
Pangchan. 1948-1949.

Chaplen, June E. "Womens Lib In Asia An Assessment" Asia Magazine
February 23, 1975.

Sirjamiki, John. The Sociology Of Cities. New York Random., 1974.

Smith, Harold E. and Other. Thai Rural Family: A Sociologic And
Economic Survey. 1971.

Sonthornnasaj, Suthop. and Research and Evaluation Division, De-
partment of Community Development, Research Report; An Inter-
sive study Of a Village On Local Leadership; Amatcharoen Dis-
trict, Ubol Province. Bangkok Local Government Department., 1966.

"United Nation" Demographic Year Book. 1965.

"United Nation". The Status and Role Of Women In East Africa. 1967.

ภาคผนวก

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง

ด้านที่ ๑

พอกุซ้อศรีอินทราทิตย์ แม่กุชื่อนางเสือง พักชื้อบานเมือง
 คุพี่น้องทองเคียวหาคณ บุชายสามผู้หญิงโสง พี่เมื่อ
 ญอายตายจากเมื่อ เตียมแต่ยังเล็ก เมื่อกุขึ้นไทได้
 สิบเกาเข้า ขุนสามชนเจ้าเมืองนอคมาทเมืองตาก พอกุไปรบ
 ขุนสามชนหัวชาย ขุนสามชนขีบมาหัวขวา ขุนสาม
 ชนเคลื่อนเข้า ไพรฟ้าหน้าใส พอกุหนีญอายพายจะแจ
 กุหนี กุชื้อข้างเนกพจ กุขีบเข้าก่อนพอกุ กุต่อ
 ตางคายนขุบสามชน ตนกุงพงข้างขุนสามชน ตัวชื้อ
 มาสเมืองแพ ขุนสามชนพายหนี พอกุจึงขึ้นชื้อกุ
 ชื้อพระรามคำแหง เพื่อกุงพงข้าง ขุนสามชน เมื่อ
 ชัวพอกุ กุข่าเรอแกพอกุ กุข่าเรอแกแมกุ กุไค้ตัว
 เนื้อตัวปลา กุข่าเรอแกพอกุ กุไค้หมากสมหมากหวาน
 อันไค้กินอรอยกินดี กุเอามาแกพอกุ กุไค้ตัว
 หนึ่งวังข้างไค้ กุเอามาแกพอกุ กุไปทขานทเมือง
 ไค้ข้างไค้วง ไค้บัวไค้นาง ไค้เงื่อน ไค้ทอง กุเอ
 มาเวนแกพอกุ พอกุตาย ยังพัก กุพรวำข่าเรอแกพี
 กุคังข่าเรอแกพอกุ พักุตาย จึงไค้เมืองแกกุงหังกลม
 เมื่อชัวพ่อขุนรามคำแหง เมืองสุโขทัยนี้คิโนน้า
 มีปลา ในนามีข้าว เจ้าเมืองบเอาจกอบในไพร่รูทาง เพื่อน
 จุงวัวไปค้ำ ขีมาไปขาย ไครจักไครคางคางค้ำ ไคร
 จักไครคามา ค้ำ ไครจักไครคางเงื่อนค้ำ ทองค้ำ ไพรฟ้าหน้าใส
 ลุกเจ้าลูกขุนผู้ไค้แล ลมตายหายกว่า เย่าเรื่อนพอเชื้อ

กรมศิลปากร. ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๑ กรุงสุโขทัย. (โรงพิมพ์พระจันทร์, พระนคร, ๒๕๐๐) หน้า ๑-๗.

เสื่อคามัน ช่างขลุ่ยเมื่อยเมื่อยขาว ไพรฟ้าชาวไทย ป่า
หมากป่าพลู พอเขื่อนัน ไวก่กลุ่มนันสิ้น ไพรฟ้า
ลูกเจ้าลูกขุน นึกแลนึกแยกแ่ก่กวางกัน สนวนคู
แท แลวจึงแลงความแกชาควยซ้อ บอเขา ผู้ลัก บัก
ผู้ชอน เห็นชาวทานบิโครพิน เห็นสินทานบิโคร เคียด
คนโคชี่ช่างมาหา พาเมืองมาสู่ ช่วยเหนื่อเพื่อ
กู มั่นมมีช่าง มมีปัว มมีนาง มมีเงิน
มมีทอง ใให้แกกัน ช่วยมันดวงเป็นบ้าน เป็นเมือง
โคช่าเสื่อกข่าเสื่อ หัวฟ่งหัวรบก็ค บข่าบตีโน
ปากประคุมี่กระคิงอันหนึ่งแขวนไวกั้น ไพรฟ้า หนา
บัก กลางบ้านกลางเมือง มีความเจ็บทอง
ข้องใจ มันจักกล่าวถึงเขาถึงขุนบโร ไปลันกระ
คิง อันทานแขวนไวก่ พอขุนรามคำแหง เจ้าเมืองโค

คานที่ ๒๐

ยิน เรียก เมื่อตามสวนความแก่นันควยซ้อ ไพรใน
เมืองสุโขทัยนี้จึงชม สร้างป่าหมาก ป่าพลู หัวเมือง
ทุกแห่ง ป่าพร้าวกี่หลายในเมืองนี้ ป่าลาง
ก็หลายในเมืองนี้ หมากม่วงก็หลายในเมืองนี้
หมากขามก็หลายในเมืองนี้ ใครสร้างได้ไวก่แก่นัน
กลางเมืองสุโขทัยนี้ มีน้ำตระพังโพย สีละกินดี
คิงกินน้ำโขง เมื่อแลง รอบเมืองสุโขทัยนี้ ตรี
บูร โคสามพันสี่ร้อยวา คนในเมืองสุโขทัยนี้
มักทาน มักทรงศีล มักโอยทาน พอขุนรามคำแหง
เจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ดาวเจ้า ทวยปัว ทวยนาง
ลูกเจ้าลูกขุน ทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชายผู้หญิง

ฝูงทวยมีศรัทธาใน พระพุทธศาสนา ทรงศีลเมื่อพร
 ษาทุกคน เมื่อโอภพรรษา กรานกรฐินเดือนหนึ่ง จึง
 แล้ว เมื่อกรานกรฐิน มีพนมเบ็ญ มีพนมหมาก มี
 พนมคอกไม้ มีหมอนนั่ง หมอนนอน บริวารกรฐิน โอบ
 ทานลปี่แลกับลาน ไปสวดกตติกรฐิน ถึง
 อริยฎีกพูน เมื่อจะเข้ามาเวียง เวียงกันแต่ อริย
 ฎีกพูนเท่าหัวลาน ค่างค่างลอย ค่ายเสียงพาทย์ เสียงพิณ
 เสียงเลื่อน เสียงขับ ใครจักมักเล่น เล่นใคร
 จักมักหัว หัว ใครจักมักเล่น เล่นเมืองสุ
 โขทัยนี้สี่ปากประตูหลวง เทียนตอมคนเสียดกัน
 เข้าคู ทานเผาเทียน ทานเล่นไฟ เมืองสุโขทัยนี้
 มีดั่งจักแตก กลางเมืองสุโขทัยนี้ มีพิหาร มี
 พระพุทธรูปทอง มีพระอัฐารส มีพระพุทธรูป

คำที่ ๓

เบื้องคันทนอน เมืองสุโขทัยนี้ มีตลาด ปะ
 ลาน มีพระอจนะ มีปราสาท มีป่าหมากพร้าว ป่าหมาก
 ลาง มีโรมันนา มีดินดาน มีบ้านใหญ่ บ้านเล็ก เบื้อง
 หัวนอนเมืองสุโขทัยนี้ มีกุฎพิหาร ปุคร
 อยู่ มีศรีคิงงส มีป่าพร้าว ป่าลาง มีป่าม่วง ป่าขาม
 มีน้ำโคก มีพระชะพุงผี เทพคาในเขื่อนั้น
 เป็นใหญ่กว่าทุกผีในเมืองนี้ ขุนผู้ใดคือเมือง
 สุโขทัยนี้แล ไหว้ดีพิสดก เมืองนี้เที่ยง เมือง
 นี้ ดี มีไหว้ บัดพิลี บดุก ผีในเขื่อน บัดม บ
 เกรง เมืองนี้หาย ๑๒๑๘ ศก มีมะโรง พอขุนรามคำ
 แห่งเจ้าเมืองศรีสัชนาลัย สุโขทัยนี้ ปลุกไม้ตาล

นี่คือสิบสี่เช้า จึงให้ช่างทำชะคานหิน ตั้งวาง
กลางโบสถ์นี้ วันเดือนกับ เดือนโอกแปดวัน วัน
เดือนเต็มเดือน บางแปดวัน ฝูงปู้ครุ เกร มหาเกร
ขึ้นนั่งเหนือชะคานหินนี้ สวดธรรมแก่ อุบาสก ฝูง
ทวยจำศีล ปีไรวัน สวดธรรม พอขุนรามคำแหง
เจ้าเมืองศรีสุพรรณาไล สุโขทัย ขึ้นนั่งเหนือชะคาน
หิน ให้ฝูงทวยลูก เจ้าลูกขุน ฝูงทวยถ้อยบ้านถ้อย
เมืองกัน วันเดือน กับเดือนเต็ม ทานแต่งช่างเผือก
กระพัดสยง เทียนยอมทองงา ... ขวา ชื่อจาศรี
พอขุนรามคำแหงขึ้น ขึ้นไปนมพระ.... อริอุฎติกแล้ว
เข้ามา จาริกอันหนึ่ง มีในเมืองขุเลียง สزابกไว้
ควย พระศรีรัตนชาติ จาริกอันหนึ่ง มีในดำ ชื่อดำ
พระราม อยู่ฝั่งน้ำส้มพวย จาริกอันหนึ่งมีในดำ
รัตนชาติ ในที่ล่งน้ำตาศนี้ มีศาลาสองอัน อันหนึ่งชื่อ
ศาลาพระมาส อันหนึ่งชื่อพุทธศาลา ชะคานหินนี้ชื่อ
มะนังคศิลาบาตร สزابกไว้นี้ จึงทิ้งหลายเห็น
มีพระพุทธรูปอัน ใหญ่ มีพระพุทธรูปอัน
ราม มีพิหารอันใหญ่ มีพิหารอันราม มีปู้
ครุ.... มีเกร มีมหาเกร เบื้องตะวันตก
เมืองสุโขทัยนี้ มีอริอุฎติก พอขุนรามคำแหง กระทำ
โอยทานแกมหาเกร สังฆราช ปราชญ์เรียนจบปิฎกไตร
หลวกกว่าปู้ครุในเมืองนี้ ทุกคนลูกแต่เมืองศรี
ธรรมราชมา ในกลางอริอุฎติก มีพิหารอันหนึ่ง มน
ใหญ่สูงงามแก่กม มีพระอัฐสารอันหนึ่ง ลูกยืน
เบื้องตะวันตกเมืองสุโขทัยนี้ มีพิหาร มีปู้ครุ

มีทะเลหลวง มีป่าหมาก ป่าพลู มีโรมันนา มีถิ่น ถาน
มีบ้านใหญ่ บ้านเล็ก มีป่าม่วง มีป่าขาม ความคั่งแกลง

คานที่ ๔

พ่อขุนรามคำแหง ลูกพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ เป็น
ขุนในเมืองศรีสขนาลัย สุโขทัย ทั้งมากาวลาว
และไทย เมืองโคตหลาฟ้า ภู...ไทยชาวภู ชาวของนาออก
๑๒๐๓ ศก ปีกุน ให้อุชคเอาพระธาตุ ออกทั้งหลาย
เห็น กระทำบูชา ว่าเรอแก่พระธาตุ ใดเคื่อนทกวัน จึง
เออลงฝังในกลางเมือง ศรีสขนาลัย กอ พระเจ
คีย์ เห็นอหกเข้าจึงแล้ว ตั้งเวียงผาลอม พระม
หาธาตุ สามเข้าจึงแล้ว เมื่อกอนลายสือไทย นี้ บ
มี ๑๒๐๕ ศกปีมะแม พ่อขุนรามคำแหง หาใครใจ
ในใจ แลได้ลายสือไทนี้ ลายสือไทนี้ จึงมีเพื่อ
ขุนผู้นั้นใส่ไว้ พ่อขุนพระรามคำแหง นั้นหา
เป็นท้าวเป็นพระยา แก่ไทยทั้งหลาย หาเป็น
ครูอาจารย์สั่งสอนไทย ทั้งหลาย ใหญ่
บุญธรรมแท้ แต่คนอันมีในเมืองไทย ควย
ร ควยหลวก ควยแกลว ควยหาญ ควยแคะ
ควยแรง หาคนจักเสมอ มีได้ อาจปราบฝูงเขา
ศึก มีเมืองกว้างขวางพลาย ปราบเบื่อง ตะวันออก
รอกสระหลวง สองแคว ลุมบาจารย์สคา เท้าเงิงของ
ถึงเวียงจันน์ เวียงคำเป็นที่แล้ว เบื้องหัว
นอนรอกคนที่ พระบางแพรก สพรธกภูมิ
ราชบุรี เพ็ชรบุรี ศรีธรรมราช ฝั่งทะเล
สมุทเป็นที่แล้ว เบื้องตะวันตก รอกเมือง

นอด เมือง...น หงสาวดี สมุทหาเป็น
 แคน เบื้องคันทนอน รอดเมืองแพร เมือง
 มาน เมือง น...เมืองพลัว พันฝั่งของ
 เมืองชะวาเป็นที่แลวปลูกเลี้ยงฝูงลูก บ้าน
 ลูกเมืองนั้น ชอบควยธรรมทุกคน

คำอธิบายคำบางคำในศิลาจารึก

๑. คุ - ข้า ข้าพเจ้า คุ	๒. เมื่อ - เรา (พหูพจน์ของ เชื้อ หมายถึงท่าน) ยังพอมิใช่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
๓. เตียมแต่ - ตั้งแต่	๔. เข้า - ปี
๕. นอด - ชื่อเมืองของชุมชนตามชน มีปัจจุบัน ๖. ท - โจมตี บุกรุก เรียกว่าแม่สอด เป็นอำเภออยู่ในจังหวัดตาก	
๗. เคลื่อนเข้าไพร่ฟ้าหน้าใส - เคลื่อนพล	๘. หนีญายพายจะแจ - แยกย้ายพ่ายดอยทัพออก มา หนีกระจัดกระจาย
๙. เนกพล - ชื่อช้างเนกพล ช้างทรงของพ่อขุนรามคำแหงขณะนั้น) มีกำลังไม่ใช่น้อย	๑๐. คอช้างควย - ไล่ช้างเข้าหา
๑๑. ฟุงช้าง - ชนช้าง	๑๒. มาสเมือง - ชื่อช้างของชุมชนสามชน
๑๓. เมื่อชวพอก - สมัยที่พระราชบิดาขึ้นครองราชย์	๑๔. คีหนังวังช้าง - คลองช้าง
๑๕. ปัว - คนที่เป็นผู้ชาย	๑๖. เวนแก่ - มอบให้แก่
๑๗. ทั้งกลม - ทั้งหมด ทั้งสิ้น ทั้งปวง	๑๘. จกอบ - ชื่อภาชนะชนิดหนึ่ง ที่คิดเก็บจากพ่อค้าต่างเมืองที่นำสินค้าเข้าเมืองมาขาย เป็นระบบภาษีที่ใส่สมัยขอมปกครองสุโขทัย ต่อมาเรียกว่าจังกอบและจ่ากอบมีปรากฏในกฎหมายสมัยกรุง

กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี

๑๙. กว้าง - ไทยโบราณที่อยู่ริมแม่น้ำ ๒๐. พ่อเขื้อ - พ่อที่สืบสกุลมาแต่แรก (มีพู่กันทาง

เกียง มดพลุกยิวในประเทศจีนหมาย ภาคเหนือ)

ความว่า"เสีย" เช่น คำว่า ตายเสีย

แล้ว เขาพูดว่า"ตายกว่าแล้ว"

๒๑. เสือคำ - ทรัพย์สินติดตัว เสือติดตัว ๒๒. เยี้ย - ยุ่ง หรือ นางข้า
คำว่าคำเท่ากับติด

๒๓. ไพร่ฟ้า - สมาชิกหรือคนที่อยู่ด้วย ๒๔. ข้าไท - คนใช้ที่มาช่วยทำงาน(มีใช้ทาส)
กัน ถ้าใช้กับเจ้านายถึงทหาร กับ
ชาวบ้านหมายถึงคนที่อยู่ด้วย

๒๕. แสกกวาง - วิวาทกัน แยกออกจาก ๒๖. สนวนดู - สอบสวน ไต่สวนความดู
กันเป็นสองฝ่าย

๒๗. แลงความ - คัดสิน พิพากษาให้ ๒๘. ฟิน - ยินดี

๒๙. เคียด - โลก กระทบอยากได้(คำ ๓๐. ช่วยเหลือเพื่อกู - เอื้อเพื่อ อุดหนุนจนเจือจน
เหลือปัจจุบันหมายถึง ส่งเสียงเอะอะ
จะเอาชนะเขา)

๓๑. ควาง - นัย

๓๒. ข้าเลือกข้าเสีย - พลเฉลย

๓๓. หัวฟุงหัวรบ - นายทหาร เฉลย

๓๔. หั้น - นั้น

๓๕. ลาง - ชน เป็นคำในภาษาเงี้ยว

๓๖. หมาก - หมายถึงพฤษชาติที่ปลูกกินผลปัจจุบัน
เราเรียกสั้น ๆ ว่ามะ เช่น มะพร้าว มะม่วง ฯลฯ

๓๗. พลุ - หมายถึงพฤษชาติที่ปลูกกินใบ
ได้แก่จำพวกพืชผักทั่วไป

๓๘. กระจังโพย - สระหรือบ่อน้ำใหญ่ บ่อัจจรรย

๓๙. ของ - หมายถึงโขง ไต่แก่น้ำโขง

๔๐. ศรีบูร - กำแพงสามชั้น (รอบเมืองสุโขทัยสมัยนั้น)

๔๑. มกัโอยทาน - ชอบเลื่อมใสศรัทธาท่า ๔๒. ถือศีล - ถือศีล

... บุดูให้ทาน (มกัทาน ให้ทาน โอยทาน-
ทำบุดูให้ทาน)

- ๔๓.พนม - กูเขา(คำเขมร)แต่ในที่นี้ ๔๔.บริวารกรู - เครื่องอัฐบริวารมี ๘ อย่างคือ หมายถึงเอาใบตองกล้วยมาทำของเป็น จีวร สบง สังฆาฏิ ประคักเอา บาตร กลอง ชั้น ๆ ใส่สิ่งของเพื่อถวายพระแบบเรา เข็ม ผ้านกรองน้ำ และมีคโกลน ทำบายศรีปากชามในปัจจุบัน
- ๔๕.ฉิบ - เทียบคำว่ายี่ (สอง) ฉิบล้าน ๔๖.เทียบช่อม - ย่อมต่างย่อม (ใช้กล่าวเช่นพหูพจน์ สองล้าน เสมอ)
๔๗. พระอัฐมารศ - พระพุทธรูปยืน ๔๘.ราม - ขนาดกลาง ไม่ใหญ่ไม่เล็กนัก
๔๙. อวิญญิก - ชื่อวัดทุกวันนี้เรียกว่าวัด ๕๐.สังฆราช - พระมหาเถระชาวสิงหล(ประเทศซีลอน)ที่พ่อขุนรามคำแหงทรงนิมนต์มาจากเมืองศรีธรรมราช มีตำแหน่งเป็นพระสังฆราช หัวหน้าสงฆ์ สมัยสุโขทัยของพ่อขุนรามคำแหง มีนามว่าพระสวามีสังฆราช
- ๕๑.ปิฎกโคตร - พระโคตรปิฎกมีพระวินัย ๕๒.หลวก - ฉลาดมีไหวพริบดีรู้หลัก(มีใช้พูดอยู่ทางพระสุทรและพระอภิธรรม(โคตร - สาม ภาคเหนือปัจจุบัน) ปิฎก - ตะกร้า)
- ๕๓.ลูกแต - มาจาก(คำเหนือว่า ลูกโหนด ๕๔.แกม - ที่สุด มา - มาจากโหนด)มาแต
- ๕๕.เบื่องคินนอน - ทิศเหนือ (นี้ยว่าคน ๕๖.ปลาน - ตลาด ศูนย์ย่านการค้ามีห้องแถวเป็นไทยสมัยนั้นนอนหันศรีชะไปทางใต้ เท่า ย่านชุมนุมชน ชื่อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากัน(เทียบไปทางเหนือ เป็นการเอาเคล็ดเอาลาง คำในภาษาเปอร์เซียว่า บาซาร์ แปลว่า ตลาดว่าจะไม่กลับย้อนหลังไปบ้านเก่าเมืองเดิม
๕๗. เบื่องหัวนอน - ทิศใต้ ๕๘.ศรีทงค - เชื้อกันน้ำ ทำนบ (เทียบคำสันสกฤต ศรีทงค แปลว่า ทำนบ)
๕๙. พระยู่พุงผี - ศาลเทพารักษ์ เจ้าพ่อ ๖๐.ขุนผู้ถือเมืองสุโขทัย - ขุน เท่ากับ เจ้า

หลักเมืองสมัยสุโขทัย

กษัตริย์ถือเทากับครอง

๒๑. ชะকারหิน - แผ่นหิน

๒๒. เคียนออก - เคียนข้างขึ้น

๒๓. เคียนคับ - เคียนข้างแรม

๒๔. กระพัดลยาง - สายผูกรัศมีบนหลังช้างและพู่
ประดับเกียรติราช

๒๕. รุจาตรี - ชื่อช้างอันเป็นช้างต้นของ
พ่อขุนรามคำแหง

๒๖. นบพระ - ไหว้พระ (นบ เทากับไหว้)

๒๗. สรามก - สร้างขึ้นไว้ (จากคำว่าลือว่า ๒๘. ในกลวง - ในทามกลาง ในภายใน
สถาปนา)

๒๘. มนังคศิลาบาตร - เป็นพระแทนสำ ๒๙. ชาวลูชาวของ - ผู้ที่อยู่ตามลำแม่น้ำอูแม่น้ำของ
รับราชไหว้พระ สร้างไว้ที่พุทธศาลา (โขง)
ส่วนชะকারหินสร้างไว้กลางคองตาลนั้น
เรียกว่า พระแทนมนังคศิลา สำหรับพระ
สงฆ์หนึ่งเทศน์สอนชาวบ้านในวันพระและ
พ่อขุนรามคำแหงประทับนั่งสอนหลักปัก
ครองประชาชนในวันธรรมดา

๓๑. มาออก - มาสวามีภักดิ์ยอมเป็นเมือง
ขึ้นของไทยมากขึ้น

๓๒. ๑๒๐๗ ศกปีกุน - น่าจะเป็น ศกปีระกาเพราะ
๑๒๐๕ ศกปีมะแม ตรงกับ พ.ศ. ๑๖๒๖ ปีมะแม
อีก ๒ ปีถัดมาน่าจะได้แก่ปีระกาซึ่งตรงกับ
พ.ศ. ๑๘๒๘.

๓๓. ลายสือไทย - อักษรไทย

๓๔. ค้วยเคะ - มีความพยายาม อุตทน

๓๕. รอด - ตลอด

๓๖. สระหลวง - เมืองพิจิตร

๓๗. สองแคว - เมืองพิษณุโลก

๓๘. เทาฝั่งของ - ทรายเท่าฝั่งฝั่งแม่น้ำโขง

๓๙. คนที - เมืองเก่าปัจจุบันอยู่ระหว่าง
นครสวรรค์ - กำแพงเพชร เรียกว่า
บ้านโคก

๔๐. พระบาง - นครสวรรค์

- ๔๑. แพรง - สรรคบุรี เขตจังหวัดชัยนาท
- ๔๒. สุพรรณภูมิ - เมืองสุพรรณบุรี
- ๔๓. เมืองม่าน - เมืองน่าน
- ๔๔. เมืองพลัว - เมืองลัวะ (เขตเหนือเชียงใหม่)

สิบสองปันนาสิบสองจุไทย)

๔๕. เมืองชวา - หมู่เกาะชวา สุมาตรา
(ของอินโดนีเซีย ปัจจุบันบางส่วน)

กฎหมายลักษณะโจรสมัยสโชทัย

"๒๑.....ผู้ใด.....ใหญ่ สูงและบสงคืนข้าท่านและไว้
 ขาทาน ภรรยาขาทาน ...ควยในขนาดโคราท

๒๒.....ท่านจัก ศาสตร์ธรรมศาสตร์ แล แ-
 ...ควยอันลักคนท่านและไปทัน

๒๓. ละท่านจักทอคสินไหม กุจคัง
 เเอาออกจากเมืองนั้นแล และ

๒๔.....หนีไปไว้ในกลางเมือง"
 ยอดความว่า "ผู้ใหญ่ผู้โตไม่สงคืนข้าของคนอื่นและเอาข้าเขาไว้ภรรยาเขาไว้ ให้
 ทอคสินไหมเท่ากับตัวการขโมยคนของคนอื่น แม้ว่าจะไม่ย้ายหนีเอาไปไว้ในเมืองอื่น คงซ่อนอยู่
 กลางเมือง" (ถ้าไม่สงคืนมีความผิดเท่ากับตัวการลักคนเขามา)

"๒๖. ขโมยคนก็จับกุมได้ขาวของ ทเนปร (เป็นคณ) ข้าคน วัวมอ ปอบัน อัน
 คนก็ได้คังอันและกลายเป็นไว้

๒๗. เมือง ผูงนั้นพี่น้องขาทานไว้ รินวัน คีคังอันของผูงนั้นท่าน
 ก็มีให้ไคสักอันเลย บุรา

๒๘. ๗. ท่านจักให้โทษอันขนาดผู้ลัก และขนาดอ่าลัก อันมิในพระราษ
 ศาสตร์คังถูกไซร"

ยอดความว่าคังนี้ "จับกุมขโมยได้พร้อมควยของกลาง เป็นต้นว่า ข้าคน วัวใช้งาน

เชือกปอ แล้วกลับ (หมาย) เอาไปไว้ในเมืองมีพวกพ้องพี่น้องหรือภรรยาเป็นเวลาเกือบเต็มวัน มีให้ลงโทษสักอย่างใด แต่ให้ลงโทษขนาดหนักเป็นผู้ลักทรัพย์หรือแอบขโมยทรัพย์ (ย่องเบา) ตาม ราชศาสตร์" (ผู้จับขโมยหมายต่อไปไม่ใช่รับของโจร)

๑๕..... เจ้าของเจ้าชา ไช้ขโมยไปเจอบ้านคน

๑๖. ผู้กลายเป็น เจ้าของร้องไห้ช่วยกุม พ่อเจอบานเจ้าเรือนนกกย

บ้านและกลายเป็นผู้ช่วย

๑๗. และละขโมยนั้นปล่อยไปก็ดี ทั้งว่าประการหนึ่ง อันกล่าวว่

๑๘. อุเบกษาและบเอาผู้เหน็ด และ ว่าพ่อพี่น้องตนและ ละอัน

กล่าวว่ชาผู้ใหญ่และละ อัน

๑๙. ละ อันกล่าวว่คดอยบกุม และละอคติ ทั้งนี้แลมีเมื่อ

โคในบานในนายโคเรือนโค

๒๐. ในผู้คังนี้ ท่านจักให้โทษ (ตุจลักชยา) และคนทาน ของ

ท่านชื่อตุจก็อันขโมยอันเอาแล

๒๑. และท่านจักให้โจงสั้นสั้น (คังท่าน) จักโทษขโมยนั้น

ย่อความคังนี้" เจ้าของทรัพย์หรือเจ้าสังกัดข้าไล่ขโมยไปถึงบ้านผู้ใด เจ้าของร้องให้ ช่วยจับกุมเจอบานเจ้าเรือนนกกยที่บ้านแต่ไม่มีใครช่วยจับ กลับปล่อยให้ขโมยหนีไป โดยอา การอุเบกษาเลียบ้าง หรือโดยอ้างว่ขโมยเป็นพ่อแม่พี่น้องของตนบ้าง เป็นข้าคนของผู้ใหญ่ บ้าง โดยรับสินจ้างจากขโมยบ้าง กล่าวว่จับขโมยหนีไม่ทันบ้าง โดยอคติต่าง ๆ เมื่อใดเกิด กรณีเช่นนี้ในบ้านเรือนใคร ให้ลงโทษเสมือนลักภรรยาและผู้คนหรือทรัพย์ของคนอื่น ก็ชื่อเท่า กับขโมยขโมยนั้นเอง ท่านให้โทษสั้นสั้น (เห็นจะหมายความว่า ค่าเสียหาย) และให้ปรับโทษขโมย ผู้นั้นเสียด้วย" (ไม่ช่วยจับผู้ร้าย)

กฎหมายลักษณะต่าง ๆ ครั้งสมัยอยุธยา ✓

กฎหมายลักษณะฉ้อโกง

^๗หลวงประดิษฐมนูธรรม. (ปริทัศน์ พนมพงค์) ประชุมกฎหมายไทย กฎหมายตราสามดวง (โรงพิมพ์นิติสาสน์, พระนคร, ๒๕๓๕.) หน้า ๔๗-๔๘.

บท ก. อนว่าลักษณะเมียนั้นมี ๓ ประการ ประการหนึ่งหญิงอันบิดามารดาคุมมือให้
เป็นเมียชายใดชื่อว่า เป็นเมียกลางเมือง ประการหนึ่ง ชายขอหญิงมาเลี้ยง เป็นอนุภรรยาหลัง
เมียหลวงมาใดชื่อว่า เป็นเมียกลางนอกประการหนึ่งหญิงใดใดทุกขยาก ชายช่วยไถ้มาเห็นหมด
หน้าเลี้ยงไว้เป็นเมีย ใดชื่อว่า เป็นเมียกลางทาสี

ถ้าชายใดทำชู้ควยเมียกลางเมืองให้ใหม่จงเต็มตามพระราชกฤษฎีกา ถ้าชายใดทำชู้
ควยเมียกลางนอกให้ใหม่โดยพระราชกฤษฎีกาเดิมทำ ๕ ส่วนยกเสียส่วนหนึ่ง เอา ๔ ส่วน ถ้า
ชายใดทำชู้ควยเมียกลางทาสีให้ใหม่โดยพระราชกฤษฎีกาทำ ๕ ส่วนยกเสีย ๒ ส่วนเอา ๓ ส่วน

บทที่ ๓๒ ผู้ใดรับชู้ใดหญิงเซลมมาเลี้ยงเป็นภรรยาหลวง อนุภรรยา ทาสภรรยาที่ดี
ชายใดทำชู้ควยนั้นมิโทษให้ใหม่โดยพระราชกฤษฎีกา

บทที่ ๕๕ ถ้าชายยกย้ายทรัพย์และร่างหญิงไว้พันกำหนดคดี เมื่อชายแกลงขับไลภรรยา
เสีย แล้วเก็บทรัพย์ไว้แต่ผู้เดียวก็ดี เช่นนี้ให้แบ่งสินสมรสกันคนละครึ่ง

บทที่ ๖๐ สามีภรรยาอยู่ด้วยกัน ภรรยาที่มีความผิดสามีปรามปรามโดยดีได้ หญิงจะเอา
โทษแก่สามีมิได้ ถ้าภรรยาควาหยาบชานแก่สามีให้ภรรยาเอาเข้าตอกคอกไม้เอาโทษแก่สามีจึงคว

บทที่ ๖๕ สามีภริยามีวิวาทจะหย่ากัน สามีให้หนังสือแก่ภริยา ภริยาให้หนังสือแก่สามี
ค่อนหาญเถาะแก่ทานว่าฟังเอาหนังสือสามีภริยานั้น เขาสามีภริยาขาดจากการเป็นเมียกัน

บทที่ ๖๗ ภริยาสามีมิชอบเนื้อที่ใจกันจะหย่ากันไซ้ร่คำนำใจเขาเหตุว่า เขาทั้งสอง
สิ้นบุญกันแล้ว จะจำใจให้อยู่ไ้ด้วยกันนั้นมิได้

บทที่ ๖๘ ผู้เมียอยู่ด้วยกันต่างคนต่างผิดใจกันมันจะหย่ากันไซ้ให้หญิงส่ง (สินสอด)
ชั้นหมากแก่ชายสามีถูกควยกันไซ้ ทานมิให้ส่งสินสอดชั้นหมากแก่ชายเลยให้เรียกสินเคิมทั้งสอง
ข้าง สินสมรสไซ้ ให้แบ่งเป็นสามส่วน ให้ชายได้สองส่วน ให้หญิงส่วนหนึ่ง ๓ หญิงนั้นเขามี
ทุนเคิมซื้อชายจ่ายไ้ไ้ไ้ไร แลชายหาทุนมิได้ไซ้ทานให้บันสินสมรสนั้นสามส่วนให้หญิงสองส่วน
ให้แก่ชายส่วนหนึ่ง เพราะชายหาทุนมิได้ ชายไ้ไปหากรักษาจึงไ้

บทที่ ๗๐ ผู้เมียอยู่ด้วยกัน ผู้ไปไ้เมียใหม่มาแล้วพาลโกรธเมียเก่าและจะหย่า
ขาดจากกันให้แบ่งสมรสนั้นสิ่งหนึ่งทานว่าชายอาธรรม

บทที่ ๗๑ ราษฎรทั้งหลายในแวนแควนเสมามณฑล ให้เลี้ยงดูลูกเมียพี่น้องพร้องพันธุ
จงชอบโดยธรรม.....

บทที่ ๓๕ บุตรีท่านบิคารมาศายังมิได้ประกอบสามีให้ไซ้ บิคารมาศเป็นอิสระแก่บุตร
ถ้าชายใดจึงใจบุตรีท่านให้ค้ำับบิคารมาศตามประเพณี ถ้าบิคารมาศยกให้สามีจึงเป็นอิสระแก่
ภรรยา

บทที่ ๑๒๖ ชายหญิงสมครรักใคร่เป็นชู้กัน พ่อแม่มีรูชายหญิงพากันไปชายมิได้สมัคร
สมาคอพ่อแม่หญิงไซ้ให้ส่งหญิงให้แกบิคารมาศ

บทที่ ๑๓๐ ชายหญิงพรหมจารีรักใคร่กันพ่อแม่มีรู แลชายอื่นมาขอหญิงนั้น พ่อแม่ยก
ให้แกชายผู้ชู้ขอให้แต่งงานมีขันหมาก ครั้นถึงกำหนดให้หญิงนั้นลงเรือน (คือส่งตัว) หญิงนั้นมิลง
ท่านให้เอาขันหมากตั้งใหม่พ่อแม่หญิงทวิคุณแล้วให้ไซ้คาหอ และสิ่งของท่านจงเต็มเพราะพ่อแม่
หญิงมิได้ถามลูกสาวตน

กฎหมายลักษณะกฐณี ✓

บทที่ ๑๕ ผู้ใดรูอยู่ว่าเป็นเมียชู้ช้อยช่าท่านให้หนักเบี้ยกเงิน เจาหนีมิได้บอกแก่
เจ้าตัวเจ้าทาสีใหญ่ท่านว่าเจาสินนั้นใจหาย ถ้าบิมีสินเมื่อใดจึงให้แก่นั้นเมื่อนั้น เพราะสม
ควร เมียชู้ช้อยช่าท่าน ตัวเจาสินได้บอกแก่เจ้าตัวเจ้าทาสีใหญ่ให้ยอมค้ายเป็นค้ำับแล้ว
ได้เจ้าตัวเจ้าทาสีนั้นให้สินท่าน ถ้ามิไซ้ให้เอาสินนั้นแก่นั้นผู้ถูกตามกระบิลเมือง

บทที่ ๑๗ เมียชู้ช้อยช่าหลงไปกฐณีมีสินท่าน เจาหนีนั้นมิได้บอกกล่าวตัวมันใหญ่ท่าน
ว่าให้แตกสินท่านคืน อย่าให้เสียตนของท่าน ถ้าบอกตัวมันใหญ่ให้เอาคอกเป็นช่าง ถ้ารูเป็น
สำคัญสัญญาแก่ใจคควยเมียมันท่านว่าให้ตนและคอกแก่เจาหนีจึงเต็ม

กฎหมายลักษณะมรดก

บทที่ ๕ ผู้มีบรรดาศักดิ์ถึงแกมรณภาพ มีภรรยาอันชู้ช้อมีขันหมากบิคารมาศยกให้ชู้
ค้ายกันก็ดีและมีภรรยาอันทรงพระกรุณาพระราชทานให้ค้ายมีบำเหน็จแก่ราชการก็ดี และมีภรรยา
อันชู้ช้อยช่าพระราชทานให้ก็ดีและมีน่านาภริยากี่... ภริยาอันทรงพระกรุณาพระราชทานให้ได้
ทรัพย์สามส่วนก็ กษัตริย์อันชู้ช้อมีขันหมากบิคารมาศยกให้ชู้ให้ได้ทรัพย์สามส่วน เหตุภรรยา
อันพระราชทานให้หนักสูงก็ดีกว่าภริยาอันมีขันหมาก บิคารมาศยกให้และน่านาภริยา คืออนุ
ภริยานั้นให้ได้ทรัพย์สองส่วนก็

บทที่ ๑๔ หญิงภริยามรณภาพ ไม่มีสินเคิมญาติไม่มีสิทธิได้รับส่วนแบ่งในสินสมรส

๕ หลวงประดิษฐมนูธรรม-เรื่องเคิม, หน้า ๓๕-๔๔.

๕ หลวงประดิษฐมนูธรรม-เรื่องเคิม, หน้า ๔๖-๑๔๔.

กฎหมายลักษณะศักดินาทหารหัวเมือง

บทที่ ๒๖ อนึ่งภรรยาข้าราชการ คือ ภรรยาพระราชทาน ก็นับศักดินาถึงนาวัล
ตามบรรดาศักดิ์ อนึ่งภรรยาศักดินากึ่งภรรยาหลวง

กฎหมายกรมศักดินา

มาตรา ๑ ถ้าผู้ใดบังอาจฟันแทงทุบตีให้ตายก็ดี (ห้ามแบบภักดียาให้ตายก็ดี) ใส่งาให้
ตายก็ดี หนึ่งมีได้แก่ลงให้ตายก็ดี แลทำให้ตายด้วยหาพิจารณาไว้ก็ดี แลลงสินไหมก็ตีตามโทษ
เบาหนักตามค่าคนดังนี้

ถ้าผู้ชายอายุ	ถ้าผู้หญิงอายุ
เดือนหนึ่ง ๒ เดือน ๓ เดือน ค่า ๖ บาท	— ค่า ค่าสิ่งหนึ่ง
๔ เดือน ๕ เดือน ๖ เดือน ๒ ค่าสิ่ง	— ๖ บาท
๗ เดือน ๘ เดือน ๙ เดือน ๑๐ ค่าสิ่ง	— ๒ ค่าสิ่ง
๑๐ เดือน ๑๑ เดือน ๓ ค่าสิ่ง	— ๑๐ บาท
๑ ขวบ ๒ ขวบ ๔ ค่าสิ่ง	— ๓ ค่าสิ่ง
๓ ขวบ ๔ ขวบ ๔ ค่าสิ่ง	— ๔ ค่าสิ่ง
๕ ขวบ ๖ ขวบ ๖ ค่าสิ่ง	— ๕ ค่าสิ่ง
๗ ขวบ ๘ ขวบ ๘ ค่าสิ่ง	— ๗ ค่าสิ่ง
๙ ขวบ ๑๕ ขวบ ๑๑ ค่าสิ่ง ๙ ขวบ ถึง ๑๐ ขวบ ๘ ค่าสิ่ง	
๑๖ ขวบ ๒๐ ขวบ ๑๒ ค่าสิ่ง ๑๑ ขวบ ถึง ๑๕ ขวบ ๙ ค่าสิ่ง	
๒๑ ขวบ ๒๕ ขวบ ๑๓ ค่าสิ่ง ๑๖ ขวบ ถึง ๒๐ ขวบ ๑๐ ค่าสิ่ง	
๒๖ ขวบ ถึง ๓๐ ขวบ ๑๔ ค่าสิ่ง ๒๑ ขวบ ถึง ๓๐ ขวบ ๑๕ ค่าสิ่ง	
๓๑ ขวบ ถึง ๓๕ ขวบ ๑๕ ค่าสิ่ง ๓๑ ขวบ ถึง ๓๕ ขวบ ๑๑ ค่าสิ่ง	
๓๖ ขวบ ถึง ๔๐ ขวบ ๑๖ ค่าสิ่ง ๓๖ ขวบ ถึง ๔๐ ขวบ ๑๐ ค่าสิ่ง	
๔๑ ขวบ ถึง ๔๕ ขวบ ๑๗ ค่าสิ่ง ๔๑ ขวบ ถึง ๔๕ ขวบ ๙ ค่าสิ่ง	
๔๖ ขวบ ถึง ๕๐ ขวบ ๑๘ ค่าสิ่ง ๔๖ ขวบ ถึง ๕๐ ขวบ ๘ ค่าสิ่ง	

^๖ หลวงประดิษฐมนูธรรม. เรื่องเดิม, หน้า ๘๘

^๗ หลวงประดิษฐมนูธรรม. เรื่องเดิม, หน้า ๘๘-๘๙.

อายุชายอายุ		อายุหญิงอายุ	
๕๖ ขวบ ถึง ๖๐ ขวบ	๘ คำลึง	๕๑ ขวบ ถึง ๕๕ ขวบ	๘ คำลึง
๖๑ ขวบ ถึง ๖๕ ขวบ	๖ คำลึง	๕๖ ขวบ ถึง ๕๐ ขวบ	๘ คำลึง
๖๖ ขวบ ถึง ๗๐ ขวบ	๔ คำลึง	๕๑ ขวบ ถึง ๕๕ ขวบ	๗ คำลึง
๗๑ ขวบ ถึง ๗๕ ขวบ	๓ คำลึง	๕๖ ขวบ ถึง ๖๐ ขวบ	๖ คำลึง
๗๖ ขวบ ถึง ๘๐ ขวบ	๑๐ คำลึง	๖๑ ขวบ ถึง ๖๕ ขวบ	๕ คำลึง
๘๑ ขวบ ถึง ๘๕ ขวบ	๖ คำลึง	๖๖ ขวบ ถึง ๗๐ ขวบ	๓ คำลึง
๘๖ ขวบ ถึง ๙๐ ขวบ	๖ คำลึง	๗๑ ขวบ ถึง ๗๕ ขวบ	๑๐ บาท
๙๑ ขวบ ถึง ๑๐๐ ขวบ	คำลึงหนึ่ง	๗๖ ขวบ ถึง ๘๐ ขวบ	๒ คำลึง
		๘๑ ขวบ ถึง ๘๕ ขวบ	๖ บาท
		๘๖ ขวบ ถึง ๙๐ ขวบ	คำลึงหนึ่ง
		๙๑ ขวบ ถึง ๑๐๐ ขวบ	๓ บาท

พระอัยการตำแหน่งนาพลเรือน ทหารหัวเมือง

กำหนดศักดินาสตรีที่เป็นข้าราชการฝ่ายในไว้คือ ท้าววรจันทร์ ที่สมเด็จพระพี่เลี้ยง -
 นา ๑๐๐๐ แม่เจ้าแม่นางแลนาง ท้าวพระสนมเอกทั้ง ๔ คือ ท้าวอินทรสุนทร ๑ ท้าวศรีสุ-
 ภาจันทร์ ๑ ท้าวอินทรวี ๑ ท้าวศรีจุฬาลักษณ์ ๑ นาคคนละ ๑๐๐๐ นางพระสนมกษัตริย์ก้านัลนา
 ๘๐๐ นักรักษาเครื่องวิเศษ นา ๒๐๐ ชาวแม่พระสนมซึ่งยกพระราชทานให้เป็นภรรยาผู้มี
 บำเหน็จความชอบได้กรรมซึ่งคานหาซื้อแม่นางท้าวแม่นางไทยได้บรรดาศักดิ์กึ่งนางผู้ นางพระ-
 สนมกษัตริย์ก้านัลนา นักพดุมิขราฉลองพระโอรส ทั้ง ๔ ท้าว ท้าวสมศักดิ์ ๑ ท้าวโสภกา ๑ ท้าวศรี-
 สัจจา ๑ ท้าวอินทรสุนทรียา ๑ นาคคนละ ๑๐๐๐ บังคับบัญชาขานที่ตัดสินสำเริงราชการในพระ
 ราชสถาน แลท้าวทรงกันดาน นา ๘๐๐ บังคับบัญชาคลังเงิน ทอง พรหมแพร เครื่อง
 ทอง ขาว เหลือง ข้างในท้าวศรีสัจจา ได้บังคับบัญชาจำโขนทวารไพชยนต์ตรวจตรา หลวง
 แม่เจ้า นา ๕๐๐ ขึ้นท้าวศรีสัจจาจากอนแกว จากอนทอง จาราชภักดี จาศรีพรหม ถือศักดินา
 ๔๐๐ นางชาวพระคลัง นางเสมียนถือนักดินาคคนละ ๓๐๐ แลนางเฝ้าถือนักดินา ๒๐๐ นางใช้
 ราชยานแหแห่น ๑ นางใช้ก้านัลประจําการ ๑ นางใช้ทนายเรือน ๑ ถือนักดินาคคนละ ๒๐๐

ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช บังคับบัญชาเรื่องกฎหมายสมัยกรุงศรีอยุธยา . (พระนคร .
 หนังสือนานจากัดศิพ, ๒๕๑๐) หน้า ๕๓-๕๖.

ท้าวไคกร รชังคานหามา ๔๐๐ พนักงานกลางนา ๕๐๐ นางโชน นายประคุดาคณะ ๔๐๐
 นางเคี้ย นางเทย นางเดือก นาคณะ ๕๐ หญิงคักน้ำ หญิงหามวอ หญิงคั้นคังนาคณะ ๒๐
 ท้าวอินทสุริยาไค้ววิเศษกลาง วิเศษนอก ท้าวเทพภักดีของควา ๑ ท้าวทองพยศของหวาน ๑
 ท้าวทองกิมมา ๑ วิเศษกลาง ๓ ท้าวยอคนฉะเขิร ๑ ท้าวอินทกัลย์กำจร ท้ามังศรี ๑ วิเศษ
 นอก ๓ นาคณะ ๔๐๐ พระพี่เลี้ยงพระนางนา พระอนุชาพระราชากุมาร พระราชบุตรี พระราช
 นัคคานา ๔๐๐ และพี่เลี้ยงนางนมราชบุตร ราชนัคคานา ๕๐๐ สาวโชคางกรมนา ๑๐๐ หญิงข้า
 คางกรมเรือนนอกนา ๕๐ หญิงไพร่รายนา ๑๕

พระอัยการบานแผนก

บทที่ ๕ ว่าอาษา ๒ เหล่าชายหญิงเป็นทหารซึ่งฝ่ายกลาโหมได้เลือกมาแต่ก่อนนั้น ให้
 แบ่งบ้านานแผนกหมู่ทหารใน แม่เป็นหมู่ตะพุนมีลูก ๔ คน ทหารได้เลือกนั้น ลูกอายุได้แก่ฝ่ายทหาร
 นั้น ส่วนหญิงได้แก่แม่ตะพุน

ชายทหารหญิงทหาร สมรสด้วยกันเกิดลูกหญิงชายคนหนึ่งสองคนขึ้นไปถึง ๑๑-๑๒ คน
 กิติ แลลูกอายุลูกเอื้อยกิติ ลูกหัวปีให้ได้แก่นายฝ่ายแม่ กวานันให้บันตามบานแผนกเส้นโยง ถ้า
 ชายทหารไทยไคญหญิงพลเรือนเป็นเมีย เกิดลูกเท่าใคให้สิทธิแก่พอมัน ถ้าหญิงทหารไทยไคญ
 ชายฝ่ายพลเรือนเป็นผัว เกิดลูกเท่าใคให้สิทธิแก่แม่มัน

กฎหมายลักษณะอาญาหลวง

บทที่ ๑ ราษฎรเข้าแผ่นดินชายหญิง ไทยมอญบมिया บมิกลัวพระราชอาญา พระราช
 กำหนดกฎหมายเห็นพัศุเข้าของเงินทองของมีฉนาทิสริ อันมาค้าขายแต่นานาประเทศ นอก
 คานตางแดนและยกลูกสาวหลานสาวให้เป็นเมียฝรั่งอังกฤษ วิลันดา มลายู อันตางศาสนาและ
 ให้เข้ารีต ถืออย่างมีฉนาทิสรินอกศาสนา ท่านว่าผู้นั้นเป็นเสียนหนามแผ่นดิน และบันเอาใจไป
 เมื่อแม่แกมีฉนาทิสริชาติศักรหมู่ร้าย ท่านให้ลงโทษ ๒ สถาน ๑ลา ออย่าไคคู้เยียงอย่างกัน
 เหตุไคจึงกล่าวคังนี้ เหตุว่าพอมันคังพิชหวานนองเหนือแผ่นดินจะเป็นผลสืบไป ฝ่ายพอมันคังมัน
 จะเอากิจการบ้านเมืองไปแจ่งแกนนานาประเทศ นานาประเทศมันรู้อยู่แล้ว มันจะคิคมาเบียดบัง
 พระนครขอบขัณฑ์สมา พระพุทธศาสนาจะพลอยเต้าหมองไป

ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช. เรื่องเดิม, หน้า ๕๗.

๑๐ พระวรภักดีพิบูลย์. (ม.ล.นภา ชุมสาย) ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย (พระนคร, โรงพิมพ์สมาคมนักคิดศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๕) หน้า ๑๐๘.

กฎหมายสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

พระราชนิพนธ์เกล้าฯ

มีพระบรมราชโองการมารพระบิณฑุรสุรสิงหนาท ให้ประกาศแก่ลูกขุนตระลาการโรงศาลแลราษฎรในกรุงแลหัวเมืองให้ทราบทั่วกันว่า .....หญิงที่อายุมากถึง ๒๐ ปีเศษแล้วควรจะเลือกหาผู้ตามชอบใจตัวได้.....ผู้คัดสินว่ามีความถวิลไม่ได้เป็นเจ้าของบุตรชายบุตรหญิงคนหนึ่งคนเจ้าของโค กระบือ ช้าง ม้า จะตั้งราคาขายตามชอบใจได้หรือ คังนายเงินเป็นเจ้าของทาสที่มีค่าตัวจนจะขายทาสนั้นตามค่าตัวเดิมได้ เมื่อบิดามารดาอยากจนจะขายบุตรต่อบุตรยอมให้ขายจึงขายได้ ถ้าไม่ยอมให้ขายก็ขายไม่ได้ หรือยอมให้ขายถ้าบุตรยอมรับนี้ค่าตัวเพียงเท่าไร ก็ขายได้แต่เพียงเท่านั้น กฎหมายเก่าอย่างใดผิดไปจากอย่างนี้อะไรเอา ...จะ

ตามลัทธิผู้ขายในบ้านในเมืองทุกวันนี้พอใจถือว่าหญิงคนใดขายได้พาเข้าไปในที่ลับจับต้องถึงตัวแล้ว ก็พอใจถือตัวว่าเป็นเจ้าตัวตัวความกว่าอย่างนั้น ผู้คัดสินกว่าอย่างนั้น แล้วคัดสินให้ตัวเป็นเจ้าของแลให้เมียเป็นคังสัตว์เคี้ยวจางาน เพราะลัทธิอย่างนั้นแลจึงได้คัดสินในเวลาหนึ่ง ให้เบื่อกฎหมายเก่าว่าหญิงหย่าชายหย่าได้คนไหนไทยกเสีย แต่เมื่อพิเคราะห์ดูที่ว่าอย่างนั้นผิดยุติธรรมไป หญิงจะหย่าชายก็หย่าได้ ตามกฎหมายนั้นต้องยุติธรรมอยู่ ให้เอาเป็นประมาณความเรื่องนี้ที่เปรียบเทียบพิจารณาว่าเป็นเมีย ว่าไม่ได้เป็นเมีย ไทยกเสีย เอาแต่ตามใจหญิงที่สมัครไม่สมัคร ไม่สมัคร เป็นประมาณ.....

อนึ่ง กฎหมายเก่าว่าผู้เมียหย่าร้างกันแยกย้ายกันไป บุตรชายให้ได้แก่มารดา บุตรหญิงให้ได้แก่บิดา กฎหมายบทนี้มีพระบรมราชโองการดำรัสว่า ให้ใช้ได้แต่ในบุตรของบิดามารดาที่เป็นคนศักดิ์คำ ก็ถ้าว่าบุตรของบิดามารดาที่เป็นศักดิ์สูง ศักดินามากกว่า ๔๐๐ ขึ้นไปให้ตามใจบิดา ถ้าบิดารักชาติตระกูลยศศักดิ์อยู่ไม่ยอมให้ไปกับมารดา บุตรก็ควรเป็นของบิดาหมค....

ด้วยนัยนี้ ถ้าในบางที่บางคราวหญิงที่มีศักดิ์สูงจะไปได้ตัวไพร่ มีบุตรเกิดด้วยกันบุตรนั้นก็ควรเป็นของมารดาหรือตาแลญาติข้างมารดาหมคตามบรรดาศักดิ์.....หญิงในตระกูลนั้นไม่เคยตกไปเป็นภรรยาผู้ที่ต่ำศักดิ์เสมอกับชายที่หญิงนั้นรักกันแล้ว ชายคนนั้นมักใหญ่ไต่สูงเอื้อลมเข้าไปสมคบหญิงในตระกูลสูง เช่นนั้นเป็นที่แปลกใจคนในตระกูลนั้นทั้งสิ้น ถ้าจะคัดสินให้ตามใจหญิงแล้วคนในตระกูลนั้นทั้งสิ้น เขาคงคิดว่าผู้ครองแผ่นดินลคศักดิ์ตระกูลเขาให้คำไปเป็น

๑๑ นายร้อยตำรวจโท เสถียร ลายลักษณ์. ประชุมกฎหมายประจำ. ๓ ก. ๑๓๓ ๓ (พระนคร, โรงพิมพ์เดลิเมล, ๒๔๗๘) หน้า ๑๒๕-๑๓๕.

ตัวอย่าง จะเป็นทำให้เขาเสียใจไม่รู้อย่าง.....

ประกาศมา ๗ วันจันทร์ เดือนนี้ ขึ้นค่ำหนึ่ง ปีฉลูศักราช ๒๔๗๗ หรือเป็นวันที่ ๕๓๓๕ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

พระราชบัญญัติผู้ขายเมีย^{๑๒}

๓. วันพฤหัสบดี แรม ๑๕ ค่ำ เดือนสี่ ปีเถาะ นพศก ประกาศว่า ผู้ลักเอาชื่อภริยาไปขาย ภริยาไม่ใคร่เห็นด้วย จะเรียกว่าเป็นเรือนเบี้ยไม่ควร ตามกฎหมายเกากล่าวว่า ถ้าผู้แลพ่อแม่ขายเงินเอาชื่อลูกเมียชู้คน ลงในกรมธรรมชขายท่านว่าเป็นสิทธิ แม้ว่าเจ้าสินบอกรู้ก็ มิได้บอกก็ดีแก่ตัวเรือนเบี้ย ซึ่งมีชื่ออยู่ในกรมธรรมนั้น ท่านว่าเป็นสิทธิได้โดยระบิลเมืองท่าน เหตุว่าเจ้าผู้ พ่อ แม่ นายเงินนั้นเป็นอิสระภาพ

บทหนึ่งว่า เมียก็ลูกก็ดี เอาชื่อพ่อแม่ ผู้ลงกรมธรรมชขาย ท่านว่ามีสิทธิ เหตุว่าลูกเมียนั้นมิได้เป็นอิสระแก่พ่อแม่แน่นอน

จึงทรงพระราชดำริว่า กฎหมายเก่าเมื่อพิเคราะห์แล้วดูเหมือนผู้หญิงเป็นความผู้ขายเป็นคนไป หากเป็นยุติธรรมไม่ ไหยกเสีย จึงมีพระราชบัญญัติใหม่ว่า

ถ้าผู้จะเขียนชื่อเมียในสารกรมธรรมชขาย ถ้าเมียมิใช่เมียทาสมีค่าตัว มีสารกรมธรรมในมือผู้แล้ว ต่อเมียยอมให้ขายลงลายมือแดงใดด้วยเป็นสำคัญ ผู้เขียนสารกรมธรรมหากมีผู้หนึ่งเป็นพยานรู้เห็นด้วยจึงเป็นอันขาย ควรถือว่า เป็นตัวเรือนเบี้ยได้ ถ้าเมียไม่ยอมให้ขาย ถ้าลักเอาชื่อไปขาย ไม่มีพยานรู้เห็น ไม่เป็นอันขาย แต่ถ้าเมียอยู่กับผู้ไม่ได้หย่าร้างค้างขายแยกย้ายกัน ผู้ลักเอาชื่อเมียไป ทำกรมธรรมชขายแล้วหนีไป นายเงินจะมาฟ้องร้องให้เกาะครองเมียมาเร่งให้ส่งตัวผู้ตามระบิลเมืองได้ ถ้ามันยอมเป็นจำนำแทนผู้มันให้ใช้ต่างกระยาดอกเบี้ย ค่าช่วยการ ถ้ายอมเป็นทาสต่อภายหลังลงแดงใดทำให้จะยึด เอาตัวเป็นทาสก็ได้ ถ้าไม่ยอมจะเกาะเป็นจำนำ ได้แก่ในโรงศาลจะยึดเอาเป็นตัวทาสไม่ได้ ถ้าเมียหย่าร้างขาดจากผู้เมียกันก่อน แต่หนีหนี ถึงมีชื่อในสารกรมธรรมนั้นไม่รู้เห็นด้วยก็ดี ถ้าเมียผู้มันไปขายเป็นทาสท่านผู้อื่นไว้แต่ก่อน ยอมเป็นทาสใช้อยู่ในเรือนนายเงินแล้ว ก่อนแต่ผู้ลักเอาชื่อมาทำสารกรมธรรมชขายที่อื่นอีกนั้นก็ดี จะเกาะมันเอามาเป็นตัวจำนำไม่ได้ ให้ เกาะเอาแต่ผู้ขายประกัน แลผู้รับเรือนนายประกันเงินของตัวในการ เรื่องผู้ลักเอาชื่อของ เมียมาขายนั้น

^{๑๒} นายรอยคำรวจโท เสถียร ลายลักษณ์. เรื่องเดิม, หน้า ๕๔๗-๕๕๐.

.....
เกิด ในการอย่างนี้ ต้อง เป็นความยากลำบากแก่ผู้มั่งงายเชื้อ คาน. กฎหมายเก่าว่า ผู้หญิงเป็น
ควาย ผู้ชายเป็นคน ๑๑.....

พระราชบัญญัติขนานนามสกุล^{๑๓}

มาตรา ๕ ชื่อสกุลเป็นชื่อประจำวงศ์สกุลซึ่งสืบเนื่องมาแต่บิดาถึงบุตร

มาตรา ๖ หญิงใดทำการสมรสมีสามีแล้ว ให้ใช้ชื่อสกุลตามสามี และคงใช้ชื่อตัวและ
ชื่อสกุลเดิมของตนได้

มาตรา ๗ เมื่อบิดาของบุคคลใดไม่ปรากฏอยู่ชั่วกาลใด บุคคลนั้นต้องใช้ชื่อสกุลฝ่าย
มารดาชั่วกาลนั้น

มาตรา ๘ ถ้าหญิงใดหาญาติผู้ใหญ่ซึ่งเป็นบรรพบุรุษยังมีชีวิตอยู่มิได้ก็ดี ให้ถือเอา
ชื่อสกุลของชายผู้เป็นญาติสืบสายโลหิตตน หรือแม้ว่าชาติชายสนิทเช่นนี้หากได้ ก็ให้ถือเอา
ชื่อสกุลอย่างเดียวกับชายที่เป็นญาติห่างไกลเป็นน

---

^{๑๓}ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๕ หน้า ๕๗๕.

ตารางที่ ๒ สตรีอายุ ๑๑ ปีขึ้นไปจำแนกตามประเภทการทำงานในเชิงเศรษฐกิจ เหตุผลที่ไม่ทำงาน หมวดยุค ในและนอกเขตเทศบาล และทั่วราชอาณาจักร

หมวดยุค	ทั่วราชอาณาจักร				ในเขตเทศบาล				นอกเขตเทศบาล				
	รวม	ผู้มีงานทำ	กำลังรอ ถูกเกณฑ์	ทำงาน บ้าน	นักเรียน	ผู้มีงานทำ	กำลังรอ ถูกเกณฑ์	ทำงาน บ้าน	นักเรียน	ผู้มีงานทำ	กำลังรอ ถูกเกณฑ์	ทำงาน บ้าน	นักเรียน
ยกกรวม	๑๐๐.๐	๓๔.๑	๓๔.๘	๑๔.๗	๗.๕	๕๗.๘	๑.๑	๓๒.๘	๑๘.๒	๓๓.๕	๔๐.๗	๑๑.๖	๕.๗
๑๑-๑๔	๑๑.๘	๑๘.๘	๒๘.๘	๑๘.๘	๓๕.๘	๑๑.๒	๐.๘	๑๔.๖	๒๘.๘	๒๑.๓	๓๔.๔	๒๐.๗	๓๐.๖
๑๕-๑๘	๑๖.๘	๓๘.๗	๓๗.๐	๑๐.๔	๕.๘	๓๓.๘	๐.๘	๒๒.๓	๓๖.๔	๓๘.๖	๔๓.๘	๘.๒	๕.๑
๒๐-๒๔	๑๑.๘	๓๘.๗	๓๘.๒	๑๖.๒	๒.๕	๔๗.๐	๐.๘	๓๘.๘	๑๑.๐	๓๘.๒	๔๕.๗	๑๒.๔	๐.๘
๒๕-๒๙	๑๑.๐	๓๘.๘	๓๘.๘	๑๘.๐	๐.๒	๕๐.๘	๑.๐	๔๓.๔	๑.๒	๓๖.๘	๔๕.๘	๑๔.๖	๐.๑
๓๐-๓๔	๕.๕	๔๐.๒	๓๘.๓	๑๘.๑	-	๕๐.๑	๑.๐	๔๕.๗	-	๔๓.๐	๔๐.๓	๑๖.๓	-
๓๕-๓๙	๘.๔	๔๐.๘	๓๘.๘	๑๗.๗	-	๕๑.๘	๑.๒	๔๔.๔	-	๓๘.๒	๔๕.๑	๑๓.๔	-
๔๐-๔๔	๖.๗	๑๑.๕	๓๘.๖	๑๗.๒	-	๕๒.๑	๑.๔	๔๓.๖	-	๓๘.๘	๔๔.๔	๑๓.๑	-
๔๕-๔๙	๕.๒	๓๘.๘	๓๘.๕	๑๗.๑	-	๔๔.๘	๑.๗	๔๔.๑	-	๓๘.๖	๔๕.๑	๑๒.๘	-
๕๐-๕๔	๔.๓	๓๕.๘	๓๗.๗	๑๘.๔	-	๑๑.๔	๑.๗	๔๖.๐	-	๓๕.๑	๔๓.๔	๑๔.๐	-
๕๕-๕๙	๓.๕	๓๐.๘	๓๔.๘	๑๘.๑	-	๓๓.๓	๑.๗	๔๓.๘	-	๓๐.๖	๔๐.๑	๑๕.๔	-
๖๐-๖๔	๒.๘	๒๒.๗	๒๔.๘	๑๔.๑	-	๒๕.๘	๑.๓	๒๘.๔	-	๒๒.๗	๒๘.๓	๑๒.๐	-
๖๕ขึ้นไป	๕.๒	๑๐.๕	๑๐.๖	๗.๖	-	๕.๘	๐.๕	๑๓.๕	-	๑๕.๑	๑๒.๒	๖.๗	-

ที่มาของข้อมูล. การสำรวจสำมะโนประชากร ๒๕๑๓ สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี

ตารางที่ ๕ ประชากรในปี ๒๕๑๓ จำแนกตามหมวดอายุ เพศ ในและนอกเขตเทศบาล

หมวดอายุ	ในเขตเทศบาล			นอกเขตเทศบาล		
	ชาย	หญิง	อัตราส่วนชายต่อหญิง	ชาย	หญิง	อัตราส่วนชายต่อหญิง
	ต่อหญิง ๑๐๐ คน			๑๐๐ คน		
รวม	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๙๘.๓	๑๐๐.๐	๑๐๐.๐	๙๙.๓
๐-๔	๑๓.๐	๑๕.๒	๑๐๔.๓	๑๓.๓	๑๖.๘	๑๐๒.๒
๕-๙	๑๓.๕	๑๓.๑	๑๐๓.๕	๑๔.๘	๑๕.๘	๑๐๒.๓
๑๐-๑๔	๑๓.๕	๑๓.๑	๑๐๑.๘	๑๓.๕	๑๓.๑	๑๐๓.๘
๑๕-๑๙	๑๕.๕	๑๕.๘	๙๕.๐	๑๐.๔	๑๐.๖	๙๓.๖
๒๐-๒๔	๙.๖	๑๐.๑	๙๔.๘	๓.๔	๓.๖	๙๓.๕
๒๕-๒๙	๓.๖	๓.๓	๙๖.๖	๖.๕	๖.๔	๙๕.๘
๓๐-๓๔	๓.๐	๓.๐	๙๘.๘	๕.๘	๖.๑	๙๖.๘
๓๕-๓๙	๕.๘	๕.๘	๑๐๐.๑	๕.๕	๕.๕	๙๙.๘
๔๐-๔๔	๔.๓	๔.๕	๑๐๒.๒	๔.๕	๔.๔	๑๐๐.๘
๔๕-๔๙	๓.๔	๓.๔	๙๙.๘	๓.๕	๓.๕	๑๐๒.๓
๕๐-๕๔	๕.๘	๕.๘	๙๓.๓	๕.๓	๕.๘	๙๖.๓
๕๕-๕๙	๕.๕	๕.๓	๙๓.๘	๕.๓	๕.๓	๙๓.๑
๖๐-๖๔	๑.๓	๑.๘	๘๘.๓	๑.๘	๑.๕	๙๓.๘
๖๕-๖๙	๑.๑	๑.๓	๘๑.๖	๑.๓	๑.๔	๙๐.๓
๗๐ ปีขึ้นไป	๑.๔	๕.๑	๖๓.๑	๑.๕	๕.๐	๓๒.๑
ไม่ทราบ	๐.๑	๐.๑	๑๐๖.๔	๐.๑	๐.๑	๙๘.๕

ที่มาของข้อมูล การสำรวจสำมะโนประชากรทั่วราชอาณาจักร ๒๕๑๓ สำนักงานสถิติแห่งชาติ
สำนักนายกรัฐมนตรี

ประวัติการศึกษา

ชื่อ นางสาวบุญเคิม ไพเราะ

วุฒิการศึกษา สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาบัณฑิต (เกียรตินิยมดี)

สถานที่ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ปีที่สำเร็จ ปีการศึกษา ๒๕๑๕